

DOSSIER: ARQUEOZOOLOGIA: ECONOMIA I SOCIETAT

INTRODUCCIÓ

Miquel Molist i Maria Saña

L'estudi de les restes animals recuperades en jaciments arqueològics podem dir que ha aconseguit actualment el seu propi estatus com a disciplina arqueològica, tal com ho demostra l'ampli volum de treballs publicats en els últims anys entorn a la metodologia i les tècniques específiques utilitzades en l'anàlisi dels conjunts faunístics. Les restes d'animals han perdut en gran part el valor intrínsec que se'ls havia atorgat per passar a ser considerades com una més de les categories de materials que componen el registre arqueològic. Com a tals, la seva anàlisi no té valor explicatiu desvinculada de la problemàtica arqueològica de la qual aquestes restes són una part. No obstant això, aquest ha estat un pas lent, i, malauradament, encara no superat del tot. La llarga i necessària reivindicació que fossin els mateixos arqueòlegs i arqueòlogues els qui emprenguessin l'estudi dels conjunts faunístics comença a donar els primers resultats, manifestant-se en els darrers anys una certa decaïda de les publicacions centrades en la descripció exclusiva de les espècies animals representades o dels capítols situats de manera aïllada a les últimes pàgines de les monografies arqueològiques, sovint titulats «Les restes de fauna».

El pas endavant experimentat en la relació objectius d'investigació-tècniques d'investigació, en el camp concret de l'arqueozoologia, ha obert les portes a una nova situació en la qual «l'important» no és ja disposar de conjunts faunístics compostos d'un elevat nombre de restes, sinó conèixer i entendre de manera integrada la dinàmica d'aquestes poques o moltes restes faunístiques en relació a la totalitat de components del registre arqueològic. D'aquesta situació es desprèn precisament que la figura del «bioarqueòleg» es vegi reemplaçada gradualment per la del mateix arqueòleg o arqueòloga. No és una situació en la qual es negui o es rebutgi la importància de les «informacions biològiques» en arqueozoologia, perquè aquestes són necessàries en moltes de les operacions analítiques i en la mateixa interpretació. Es tracta simplement d'atorgar als objectius d'investigació arqueològica el pes que es mereixen.

Si no és qüestió ja, doncs, d'estudiar únicament l'evolució de les espècies animals, ni de datar els jaciments a partir de la presència/absència de determinades associacions fau-

nístiques, ni de descriure les característiques biològiques de les espècies, quina informació se cerca actualment amb aquest tipus estudis? La mateixa dinàmica històrica experimentada per la ciència arqueològica en general ha atorgat a l'estudi de les restes faunístiques diferents valors i significats. La tendència naturalista ha deixat pas successivament a la paleoecològica, paleoeconòmica i, encara que sense tant ressò, a la social. L'arqueozoologia no ha perseguit ni persegueix, per tant, un únic objectiu, si bé creiem oportú apuntar la necessitat de confluència (en tant que són un tot integrat), de les finalitats de l'arqueologia i l'arqueozoologia. És la problemàtica arqueològica (o millor dit, històrica) la que dicta i atorga contingut als conjunts faunístics.

El mateix títol del dossier *Arqueozoologia: economia i societat*, és un reflex de l'abast d'informacions a les quals podem accedir a partir de l'estudi de les restes de fauna. Les estratègies de gestió i explotació dels animals i productes animals al llarg de la història, no són resultat únicament de les diferents relacions que es poden establir entre els grups humans i el medi en què estan inserits els animals. En l'articulació d'aquestes relacions queden registrades informacions sobre l'estructura social dels grups humans que fan ús d'aquests animals. Les dades que es desprenen de les anàlisis faunístiques no es redueixen per tant a informacions de caire biològic i econòmic, sinó també social.

La present publicació pretén ser, una reflexió sobre l'estat de la qüestió de la disciplina arqueozoològica. Però no és una reflexió elaborada des del dossier, sinó que s'ha cregut oportú que sigui el mateix lector, qui es formuli una idea sobre el seu estat actual. D'altra banda, i seguint amb la filosofia de la pròpia revista COTA ZERO, aquest aplec de treballs no està dirigit exclusivament a aquelles persones que treballen dins la disciplina, més aviat al contrari. El conjunt d'articles presentat, de temàtica diversificada, pretén plasmar les diferents línies de treball, que actualment s'estan desenvolupant en l'àmbit internacional. Línies de treball que engloben aspectes tant metodològics com d'índole interpretativa. Els aspectes metodològics, a part de contribuir a l'ampliació dels coneixements tècnics dels especialistes en la matèria, estan orientats principalment a facilitar la comprensió a aquells

estudiants i professionals de l'arqueologia que assíduament s'enfronten amb la lectura de treballs sobre restes faunístiques i, de manera més general, a totes aquelles persones que sentin interès pel tema. Quant als aspectes d'índole interpretativa, des d'aquest dossier es fa incidència en aquelles problemàtiques històriques que, ja sigui pel seu propi pes o bé per la polèmica que han suscitat, han comportat discussions fructíferes en les publicacions de temàtica arqueològica. L'èmfasi posat en anàlisis referents a societats caçadores-recol·lectores i a primeres societats productores és producte de les noves respostes que l'arqueozoologia està aportant a qüestions històriques tradicionalment plantejades. D'aquesta manera els aspectes relacionats amb la pràctica del carronyerisme al Paleolític Mig tractats per Jorge Martínez, o el mateix «gran rept» presentat per Jordi Estévez d'apropar-nos als aspectes de l'organització social de les societats caçadores-recol·lectores, que passa per la vinculació de l'element econòmic a la pròpia organització social i ideologia, o la problemàtica establerta entorn a la gestió dels animals per part de les primeres societats productores, que ha comportat actualment el replantejament del mateix concepte de domesticació, tal com ho manifesta H.-P. Uerpmann, en són un bon exemple.

L'estat actual de la disciplina és sens dubte producte de la seva dinàmica històrica. Una reflexió crítica sobre el seu origen i desenvolupament es fa doncs obligatòria dins aquest recull d'articles. La trajectòria particular que ha seguit l'arqueozoologia en l'àmbit peninsular, fent referència concretament a les principals línies d'investigació que s'estan desenvolupant actualment, no es pot desvincular del context de recerca arqueològica internacional, en el marc de la qual s'han generat. Les visions particulars dels investigadors J. Altuna i J. Estévez compleixen en aquest sentit la funció d'introduir-nos en aquesta evolució experimentada, fent ressò paral·lelament dels esdeveniments històrics que han marcat i condicionat la pròpia situació present.

En les últimes dècades s'està assistint precisament a la incorporació i l'aplicació, dins de la investigació en arqueologia, de diversos instruments metodològics, com poden ser l'arqueologia experimental, l'etnoarqueologia, les anàlisis espacials... que han obert noves perspectives en l'intent d'integració de les dades faunístiques en el marc conceptual i interpretatiu que ens permet atorgar-los el seu contingut socioeconòmic. La seva utilització ha comportat, en molts casos, a l'igual que per la resta de categories de materials arqueològics, un canvi d'orientació en la pròpia concepció de les restes faunístiques. Aquesta diversificació de l'aparell analític, que ha contribuït positivament a la resolució de molts de problemes que presenta «la metodologia arqueozoològica estàndard», ha suposat l'ampliació del debat entorn a com s'efectua precisament aquesta integració. El gran volum de treballs centrats en aquestes «noves aplicacions», no s'ha vist acompanyat, de manera prèvia ni simultània, dels treballs dedicats a la reflexió teòrica que li pertocarien. Si més no, l'accés a aquest debat es fa difícil per aquelles persones que professionalment no treballin en aquesta problemàtica.

És per això que s'ha cregut convenient de presentar, dins l'apartat metodològic del dossier, una sèrie de col·laboracions dirigides a reflectir aquest conjunt de «noves orientacions» que englobarien des del disseny i l'execució de pro-

grames experimentals en arqueozoologia, la utilització i l'aplicació de dades provinents de recerques etnoarqueològiques i les pròpies anàlisis tafonòmiques. La reflexió de Jorge Martínez sobre els perills de la utilització de l'analogia actualística o l'aportació metodològica efectuada per L. Bartram mitjançant l'estudi etnoarqueològic sobre els bosquimans Kua del Kalahari oriental entorn a la correcció de les mesures d'abundància habitualment utilitzades, il·lustren suficientment aquest debat.

S'ha posat també un èmfasi especial en algunes de les qüestions d'índole exclusivament tècnica que sovint han estat oblidades o tractades de manera molt superficial en els propis manuals d'arqueozoologia, com la mateixa tècnica del remuntatge desenvolupada per J. Enloe o l'ampli abast de les anàlisis biomètriques descrit per D. Helmer. Si bé la tècnica del remuntatge és una qüestió «nova» en el camp de la recerca arqueozoològica, i d'aquí la decisió d'incloure-la en el dossier, les anàlisis biomètriques, contràriament, es practiquen des dels seus inicis. De manera paral·lela però a les facilitats tècniques que ha anat introduint la informàtica, i a les mateixes aplicacions estadístiques, el ventall d'informacions que es desprenen d'aquestes mesures s'ha vist ampliat de manera considerable, responen a qüestions que no es redueixen de manera estricta als propis caràcters biològics dels animals.

No hem volgut oblidar tampoc els aspectes mediambientals vinculats de manera directa amb el tipus de relacions que s'estableixen entre els grups humans i els animals. S'ha exemplificat aquesta qüestió a partir d'una reflexió efectuada per J.-D. Vigne sobre les característiques especials que poden presentar algunes associacions faunístiques en medis geogràfics particulars, com són els territoris insulars. La informació mediambiental, en aquest cas, és indispensable per a la seva correcta interpretació. Motiu de més que ens permet remarcar la necessitat de desenvolupar recerques interdisciplinàries integrades i no compartimentades.

Els factors socials, econòmics, ambientals... intervenen, doncs, en la interpretació de la variabilitat dels conjunts faunístics. Però es recuperen també restes d'animals que no han intervingut de manera directa, en paraules de S. Caselles, en «accions de caràcter estrictament subsistencial». Es documenten en aquest sentit actituds socials envers els animals que ens poden aportar informacions sobre l'organització ideològica de les societats. En aquest sentit, L. Chaix, a manera de reflexió general, i S. Caselles, referint-se en concret al context català, subratllen la dificultat que representa la interpretació d'aquestes restes òssies i la necessitat d'incidir en la significació social d'aquests tipus de dipòsits, alhora que efectuen algunes precisions metodològiques entorn al seu tractament i sobre els mateixos conceptes de ritual, sacrifici i ofrena.

Tot i articular el dossier en base a quatre blocs temàtics diferenciats, cal esmentar que no es pretén compartimentar en àmbits específics la disciplina arqueozoològica, ni la pròpia arqueologia. Els aspectes econòmics, socials i ideològics estan interrelacionats en les pràctiques socials històriques. En aquest sentit, és el mateix dossier com a unitat el que dona cohesió als diferents àmbits representats.

Voldríem manifestar per últim el nostre agraïment a totes les persones que han fet possible materialitzar aquest dossier.